

**ІСТОРІЯ
УКРАЇНИ
У СВІТЛІ
РЕГІОНАЛЬНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

ДО ІСТОРІЇ ДНІПРОВСЬКОГО ПІКІНЕРСЬКОГО ПОЛКУ

Стаття присвячена колоритному епізоду локальної історії, який мав загальнонаціональне значення (трансформація української козаччини імперськими структурами Російської імперії). Реконструйований хід подій та головні герої у справі переведення козаків Кременчуччини у пікінери. Представлені матеріали до історії Дніпровського пікінерського полку (1764-1784).

Ключові слова: Кременчуччина, пікінери, козаки.

Утворення Новоросійської губернії 22 березня 1764 р. продовжило забарвлені ідеями Просвітництва імперські соціальні та адміністративні експерименти російського уряду. Організована як військовий округ, губернія складалася з Нової Сербії, Новослобідського козацького поселення, Слов'яносербії, Української лінії, 13 сотень Полтавського та 2 (Кременчучської і Власівської) Миргородського полків, а також Бахмутського повіту. Населення губернії було воєнізованим і приписаним до гусарських і пікінерських полків. На кінець 1765 р. Новоросія складалася з Єлисаветградської провінції (Чорний і Жовтий гусарські полки*¹, Єлисаветградський пікінерський полк і новопоселені слободи розкольників), Катерининської провінції (Донецький і Дніпровський пікінерські полки, державні слободи Нові й Малі Водолаги, Українська лінія, що мала 21 слободу однодвірців) і Бахмутського повіту (Бахмутський і Самарський гусарські полки, Луганський пікінерський полк, державні і поміщицькі села).

* * *

Про те як відбувалося переведення Кременчука та околиці з Гетьманщини до Новоросії та формувався Дніпровський пікінерний полк і піде мова у цій статті. Зрештою, вона генетично продовжує тему козаччини на Кременчуччині, досліджених автором у двох виданнях монографії з історії краю до 1764 р. [1-2].

Попередньо згадаємо, що специфічний реформістський курс імперської Росії прийнято пов'язувати з іменем Катерини II (1762-1796). За її правління були реорганізовані російська адміністрація та ціле суспільство, внаслідок чого, зокре-

*¹ Штаб-квартирою останнього і центром 1-ї роти був Крюків. Назва полку походить від кольору частин уніформи: як і Чорний гусарський та Єлисаветградський пікінерський, Жовтий гусарський полк мав білий верхній одяг (кафтани та епанчі), а нижній одяг (камзол і штани) був жовтого кольору.

ма, ліквідовані були й «недогарки» української автономії. Так, уже рік заснування Новоросії, що суттєво обкраювала землі Гетьманщини та Запорізької Січі став і роком скасування гетьманства в Україні.

Відношення кременчужан до нового урядового проекту – утворення Новоросійської губернії – суттєво різнилося, причому напряму залежно від соціального статусу. Міщанські і купецькі кола, ще як з'явилися перші чутки про нову губернію, направили депутатів до С.-Петербургу з проханням про приєднання міста до неї і навіть організували святкове гуляння, коли це прохання задовольнили [6, с.894-895] і 6 вересня 1764 р. Кременчук увійшов до складу Новоросійської губернії.

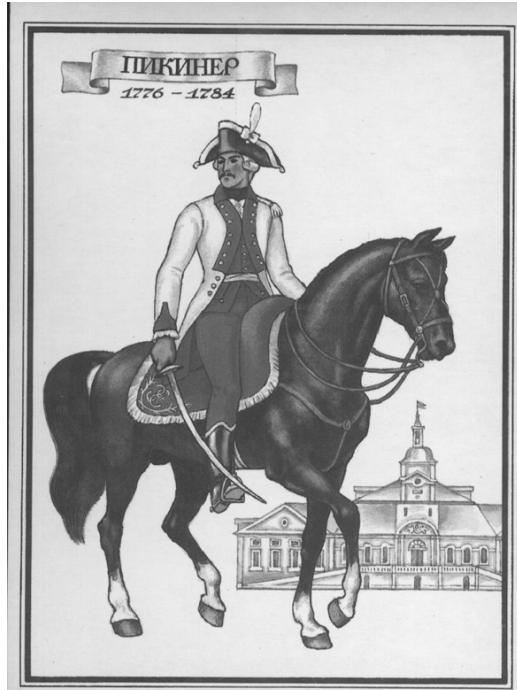
Утім, на той час не міщани з купцями, але численні козаки становили основу місцевого суспільства. Останні ж на перспективу позбавлення традиційного статусу і переведення в пікінери, себто нові поселенські війська, реагували переважно негативно*². Ось і на правобережній Кременчуччині, у Новослобідському козацькому полку, що перетворювався на Єлисаветградський пікінерський полк з центром у Мішуриному Розі, в 1764 р. відбулися заворушення.

На території ж Гетьманщини «головний командир» Новоросійської губернії О.П.Мельгунов вдався до популістських методів агітації, цілком ігноруючи існуючу козацьку адміністрацію. На папері Мельгуновських маніфестів, умови пікінерської служби мали певну привабливість, як для козацьких старшин, яких прирівнювали до російських офіцерів, так і для збіднілих козаків і селян. Так, в них обіцялось, що буде «земля всякому от перваго до последняго каждому особо отмежевана и в вечно-потомственное владение утверждена. Вся земля разделяется на три звания. Первое звание – земля военных людей – никог-

*² Єлецкий ланд-мілицький піхотний полк: [6, с.803].

да никакого платежа не будут давать. Второе звание – государственных поселян – также каждому особо отделена и вечно во владении утверждена; по прошествии льготных лет платит по числу земли малую подать. Третье звание – помещицья, т.е. владельческая, – также каждому отделена и вечно утверждена; платит противу поселян в-полы [себто в половину – Д.В.]. Вину и соли вольная продажа. Никто никогда неволею в службу взят не будет. Те, которые в службе находятся будут, всегда, когда только захочет, может получить от службы увольнение. Гусарские и пикинерские полки равно старшинство с армейскими имеют. С поселян, т.е. с посполитых, никакого денежного платежа в казну, кроме что с числа земли по 5 коп. с десятины, а более ничего ни с хлеба, ни с волов никогда не будет требовано; оные жители будут слыть государственными поселянами и никогда никому во владение отданы не будут. Кто из пустых земель населит людьми, тому та земля вечно утверждается. Кто порожнюю землю засеет лесом и окопает рвом, такая часть земли, как бы велика ни была, отдается тому в вечное владение. Кто на вербует в службу в гусарский или пикинерский полк, те получают за то чины, а именно набирать за чины: за майорский 300 чел., за капитанский – 150, поручичий – 80, прапорщичий – 60, вахмистра – 30, а если на поселение, то поселян вдвое больше числом противу военных считать. Земля, определенная каждому рядовому пикинеру и поселянину – 30 дес. Военнослужащие по отставке от службы по свою смерть, также и по смерти их оставшихся жены и дети пользуются теми же преимуществами, равно как и в службе состояли, т.е. с данной им земли никогда никаких податей в казну брано не будет» [цит. за: 5, с.308-309]. Як побачимо нижче, обіцянки, зокрема, про добровільність служби та вільний вихід з пікінерії так і залишились на папері.

Та попри такі обіцянки-«цяцянки» набір пікінерів йшов туго. А Мельгунову ж був потрібний швидкий успіх. Адже запланований вербунок в 3 пікінерських полки мав дати 15 468 осіб [5, с.303]. Відтак, вже не церемонячись, сотенні округи Полтавського і Миргородського полків одна за одною, без жодних на те підстав, оголошувались приєднаними до нової губернії і пікінерії ... за добровільної згоди населення.

Обер-офіцер Дніпровського пікінерського полку. 1776-1784. Спорядження пікінера нагадувало спрощену форму гусарів. Первісно в ньому також були явно помітні українські традиції. Рядові носили високі шапки, куртки-венгерки і чакіри-штани, прикрашені шнуром. Офіцери, крім більш строгого мундиру, відрізнялись від рядових тим, що їм не надавалося пік. У 1776 р. пікінери отримали нову уніформу, за козачим зразком у рядових (черкески, полукафтани, шаровари) та видозмінене загальноармійське – у офіцерів (білий кафтан, чакіри, шляпа). Високі папахи були замінені чотирьохкутками (на манер уланки-конфедератки). Пікінерські полки поділялись на роти, четверта частина яких складалася з піших стрільців, озброєних фузеями. Інші пікінери мали піки, шаблі і карабіни і до пішого строю пристосовані не були.

Ціла історія приєднання Кременчуцької і Власівської сотень Миргородського полку до Новоросії, за викладом історика Д.Міллера [5, с.315-320], з точки зору місцевих козаків, виглядала таким чином. У 1764 р., в часи заснування нової губернії, козаки кременчуцької сотні Максим Некраса, Сила Іванов і Іван Пишний скаржились тогочасному своєму полковнику Федору Остроградському в Миргород: «сею Августа 16 сотник Кременчугський Яков Гаврилов призвал нас и многое число товарищей наших козаков в собственный свой дом, в котором был с ним только остающийся от его высокопревосходительства генерал-поручика Мельгунова капитан Данило Иванов, уговаривал нас, чтоб мы все обще из-под мало-российской команды удалились, а подписались бы под некоторым письменным обязательством со всею сотнею Кременчугскою и грунтами и угодыями под ве-

дение Новороссийской губернии, обнадеживая, яко всякому, в прибавок к имеющимся в нашем теперешнем владении грунтам, по многому числу за р. Днепром находящейся земли отведено будет к вечному владению, почему мы и купно до 60 сотнян говорили ему: ежели имеется о заверстании нас под Новороссийскую губернию Высочайший Е[я]. И[мператорского]. В[еличества]. указ, то просим нам с товарищи всей сотни козакам и прочим жителям оный объявить. Напротив че-

го сотник сказав: «только де подпишется, желаете ли быть под Новороссийской губернией, то и указ ваш объявлен будет». После чего как от нас с товарищи с многократным подтверждением объявлено было ему, сотнику, сие, что мы, будучи природные малороссияне, ни в каково другое название от своей воли приступить не желаем, то помянутый капитан Иванов сказал ему, сотнику: «поэтому де ты, Яков Федоров, остался», напротив которой капитана речи и он, сотник, сказал: «я де и сам теперича, как вижу, проиграл», и затем сотник велел нам всем с товарищи из дому своего отходить. Будучи ж он, сотник Гаврилов, пред тем от 15 августа подписан с обязательством быть под владением Новороссийской губернии и определен уже в пикинерский полк ротмистром, всепрележнейшим старательством своим приохотил подписаться и кременчугских старшин: атамана сотенного Оболонского, асаула Собецакого, хорунжаго Гореславца, писаря Семенова, атамана походного

Рядовий пікінер Дніпровського пікінерного полку

Велшаного да канцеляриста Очередка и бывших атамана походного Яковлева, хорунжаго Терентиева с сыном его Петром да козаков 9 чел., а прочие кременчугские сотняне, в том числе и мы, что на подговор его, сотника, не склонялись, то он, сотник, злясь и всеудобовозможными мерами стараясь, как бы сделанное им о бытии сотнянам кременчугским под объявленною губерниєю обязательство привести в безпорочное исполнение, умыслили козакам кременчугским, равно и нам, запретить в базарных коморах и вдомах никаким промыслом не торговать и прочим утеснять, склоняя к подпису, а сверх того в таково, почитать всех, кременчугских сотнян в замешательство привел, что в нынешнее самонужнейшее ко упрятанию хлеба время принуждены лишиться и по разным от домов своих местам скрываться, и когда мы, нижайшие, такожде и еще 5 сотнян, не хотячи по голословному сотника обнадеживанию приступать и подписываться не пожелали, желая по жизнь нашу быть в малоросийской команде в отправ-

лении по званиям нашим козачей службы, как и предки наши знайдовались, то он, сотник, усмотря крайнее наше нежелание и не допуская по команде нашей за то к жалобе, помянутых козаков данными на просьбу его, сотника, Ямбургскаго полка карабинерами в страх другим арестовать, посадив под великоросийский Ямбургскаго полку караул; мы же, ныжайшие, всилу ночью тайным образом з местечка убили».

Як зауважує Міллер, у кременчуцького сотника знайшлися наслідувачі. У Власівці два значкових товариша, Семен і Олександр Устимовичи, стали збирати в козаків підписи під проханням про бажання бути під Новоросійською губернією, а в с.Рублівці знайшовся такий самий «доброхот» в особі якогось Задорожного (напевно, мова йде про Мусія Задорожного, місцевого значкового товариша). Знайшлися охочі до пікінерської служби й в Келеберді і теж подали прохання про приєднання до нової губернії. Для Мельгунова цього було досить, аби оголосити

Кременчуцьку і Власівську сотні відписаними від Гетьманщини і прийнятими під його команду.

«Об'ява» ця викликала серед кременчужан сильні протести. Стойчик*¹ кременчуцької сотенної канцелярії Лашко подався до Остроградського із скаргою на Гаврилова за неправильний його запис в пікінери і заявив: «призвал мене сотник і спросил: куда де хочеш записаться, не объявляя, в какую службу; то я по простоте, не ведая его намерения, сказал: «куда козаки, туда и я», а потом Гаврилов, как слышно стороною, вписал мене в пикинеры».

Лашко ходив до сотника й просив не вписувати його в пікінерський список, але сотник на те його прохання нічого не «об'явив». Відтак, висловлював свою волю козак, «а понеже как предки мои козако служили, так и я, нижайший, с потомством своим козако служить желаю, в помянутую ж пикинерскую службу вовся как наперед не желал, так и ныне не желаю».

*¹ Стойчики – нарочні козаки, які зі своїми кіннями утримувалися при канцеляріях Гетьманщини для потреб поштової служби.

Слідом за Лашком в полкову канцелярію з'явилося ще 60 козаків з Кременчука із скаргою на Гаврилова за те, що він неправильно показав їх бажаними бути під Новоросійською губернією, про що вони, прохачі, ні словесно, ані письмово ніде не оголошували, а навпаки, бажають, за прикладом предків, залишатися в малоросійській службі. Гаврилов, за їх словами, «желая их к своему хотению привести, ласкает козаків, находящихся в командирациях, сменою и другими подобными ласкательствами, а прочих, не склоняющихся на ласкательство, устрашает разными способами: так однажды, будучи в сотенной канцелярии, он убеждал некоторых и для наивысшего их устрашения держал под караулом находящегося в Кременчуге Ямбургского карабинерного полка, причем, созвавши плотников с топорами, приказал делать на несогласных колодки. Некоторых из челобитчиков Гаврилов теснит необыкновенными постоями, каких прежде даже при больших наездах не бывало; берет подводы «с немалым против прежнего отягощением» и по просьбам об отлучке из Кременчуга по крайним нуждам не выдает паспортов, объявляя, что если просящий в его угоду подпишется на пикинерском списке, то и паспорт ему дан будет, а нежелающих устрашает высылкой с нынешних предковских грунтов и жилей во внутрь Малыя России и чинит утеснение в забранье с поля хлеба». «И по таким устрашениям, – писали чолобитники, – и в дома нам без командира явится опасно, ибо если командира нам определено не будет, он крайне нас разорить может».

Сотняни закінчували свою чолобитну проханням про те, щоб лишили їх як і доти в козацькій службі та призначили їм нового сотника. Слідом за цією чолобитною проступило й прохання ще від 39 кременчуцьких сотнян уже на ім'я гетьмана в Генеральну Військову Канцелярію. У ньому козаки скаржилися, що Гаврилов примушує їх силою до пікінерської служби и утискує багатьох з них під караулом, так що вони змушені покинути свої домівки, жінок та дітей і по різних містах ховатись; якщо і далі їм не буде від гетьмана захисту, то вони, чолобитники, змушені будуть рятуватись від Гаврилова втечею. І так як за призначенням Гаврилова в ротмістри їм неможливо залишатись без командира, то просять призначити їм сотником старшину з Полтавського полку – військового канцеляриста Григорія Бужинського*.

*1 Бужинський Григорій Григорович (1739 – ?) – службу розпочав 1.І.1755 р. при Полтавській полковій канцелярії, з 1759 р. – військовий канцелярист, з 1764 – військовий товариш (1769 р. направлений у військовий похід), див.: [4, с.49].

Утім, незважаючи на протести кременчуцьких сотнян, гору взяв не вони, а Гаврилов. 6 вересня 1764 р. імператриці доповіли наступне прохання від старшин Кременчуцької та Власівської сотень:

«Мы, нижеподписавшиеся малороссийских сотенных местечек старшины, выборные козаки и владельцы в тех местечках с нашими подданными и с желающими жителями, твердо будучи уверены, что В. И. В. из матерняго милосердия всех своих верноподданных всякого звания людей в лучшее состояние и благополучную жизнь приводит за весьма себе угодное монаршеское удовольствие поставляя и в том неутомимый труд всемилостивейше соизволите брать; взирая на то, мы, верноподданные рабы В. И. В., дерзаем испросить такого же матерного призрения, чтоб нас целыми нижеозначеными местечками к Новороссийской губернии, оставя нас при прежних наших землях и угодых, под единое право и команду соединить, чрез что совершенно мы уповаем в лучшее состояние нашу жизнь привести, и полезнее нынешнего В.И.В.и отечеству сделаться. Всемилоостивейшая Государыня, мы, верноподданные В. И. В. рабы, всеподданейше просим о сем нашем прошении Высоч. милосердие и указ учинить».

Як уже повідомлялось вище, така «милість» була дана. Був підписаний і указ, отриманий в гетьманському Глухові 4 жовтня, яким наказувалося віддати Кременчук і Власівку з мешканцями (5 112 чол. [7, с.38]), землями і маєтностями, за їх бажанням, під оруду Новоросійської губернії.

Кременчук ставав ротним містом (9-ї роти) Дніпровського пікінерського полку*¹. Шефами цього полку лічилиось Новоросійські губернатори, а першим полковником став Микола Одобаш. Протести ж гетьманського уряду, який доживав останні дні були проігноровані. До всього, у 1775 р. до Новоросії

*1 Дніпровський пікінерний полк складався з наступних рот: 1) Старосанжарська; 2) Новосанжарська; 3) Білицька; 4) Кобеляцька; 5) Сокольська; 6) Кишенська (Кишеньківська); 7) Переволочанська; 8) Келебердянська; 9) Кременчуцька; 10) Власівська. Землі полку стали основою для виокремлення Кременчуцького повіту. На 1772 р. у полку лічилося 1 368 військовослужбовців; членів їх родин і приписних – 24 166 осіб (11 712 чол. та 12 454 жін.); державних поселян на полковій території – 9 687 осіб (4 832 чол. та 4 855 жін.). Разом «у відомстві» полку – 35 221 осіб (17 912 чол. та 17 309 жін.), див.: ІР НБУВ, ф. V, спр. 265, арк. 106. На 1782 р. на території полку мешкало 24 341 осіб чоловічої статі (кількість мешканців полку за поселеннями див. Додаток).

приєднали й Потоцьку та Омельницьку сотні Миргородського полку*¹.

Згодом, уся скандальна історія з пікінерією потрапить і на сторінки славнозвісної «Історії Русів»*², історико-політичного трактату-памфлету невідомого автора, де буде описана в гротескно-іронічному тоні [3, с.252-254]. Це текст зайвий раз засвідчив ворожість українців до імперських реформ коштом автономії України.

Для кременчужан же історія із пікінерією стала свідченням втрати козаками провідної ролі в історії краю, певного роду соціальної революції локального масштабу, коли змінюються «пани», забувається і переписується-коригується історія, а також пропонується будувати нові стосунки «з чистого листа». І як завжди за «доби змін» – «кто-то здесь, чего-то, где-то выгадал, ну а кто-то, что-то прогадал».

Джерела та література

1. Вирський Д. «Українне місто»: Кременчук від заснування до 1764 р. – К., 2004. – 436 с.
2. Вирський Д. «Українне місто»: Кременчук від заснування до року 1764-го. – 2-ге вид., випр., доп. – К., 2011. – 681 с.
3. История русов. – К., 1991 (препринт 1846).
4. Кривошея В.В. Кривошея І.І. Кривошея О.В. Неурядова старшина Гетьманщини. – К., 2009.
5. Миллер Д. Пикинерия// Киевская старина. – 1899. – №12. – С.301-322.
6. Полное собрание законов Российской империи. – СПб., 1830. – Т.16 (1762-1765 гг.).
7. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание. – К., 1851.

звання полков	в воинских селениях принадлежащих к тем полкам	во оных сколько		
		мужеска полу душ	десятин земли	
Днепровского пикинерного	сии селения комплектуют оной полк.	Келеберде	543	за неписанием принадлежащей к сему полку земли не известно
		Солошине	176	
		Новых Сенжарах	3880	
		Беликах	3437	
		Кобыляке и в Горишних млинах	3515	
		Старых Сенжарах	2680	
		Кременчуге	282	
		Богомоловке	373	
		Кохновке	486	
		Пещаном	423	
		Власовке	248	
		Недогарках и Бугачевке	437	
		Рублевке	531	
		Пришибе с хуторами	1790	
		Кахновке	348	
		Переволочне	328	
		Горбаневке	31	
		Кишенке	1008	
		Лучках	201	
		Ханделеевке	206	
Соколке	2353			
Комаровке	632			
Лисовке	133			
ИТОГО		24 341		

Додаток*^{3е}

Відомості про населення військових поселень Дніпровського пікінерського полку на листопад 1782 року

(РДАДА, ф.16, оп.1, д.796, ч.7, арк.105-107.)

*¹ Здається, тоді їх перепідпорядкували Полтавському козацькому полку, адже територія сотень не увійшла до складу Кременчуцького повіту (принаймні ревізія 1782 р. про них не згадує), а 1785 р. Катеринославський магістрат переслав до Кременчуцького магістрату указ Сенату «про залишення частини Полтавського полку сотень Омельницької та Потоцької на малоросійських правах судочинства та рішення справ», див.: ЦДІАУК, ф. 955, оп. 2, т. I, спр. 3978.

*² Причому то не єдина українська «історіографічна реакція» на цю справу. Так, до однієї рукописної збірки 1780-х рр. включені й тексти указів Катерини^{II} про включення міста Кременчука до Новоросії та про врегулювання кордонів між Малоросією та Новоросією, див.: ІР НБУВ. – 451/689с (Збірник з зібрань Софійського собору).

*³ Документ наданий А.Пивоваром.

Дмитрий Вырский

Из Гетманщины в Новороссию: дело о пикинерии на Кременчуччине в 1764 г.

Статья посвящена колоритному эпизоду локальной истории, который имеет общенационально-е значение (трансформация украинского казачества имперскими структурами Российской империи). Реконструирован ход событий и главные герои в деле перевода казаков Кременчуччины в пикинеры. Представлены материалы к истории Днепровского пикинерского полка (1764-1784).

Ключевые слова: Кременчуччина, пикинеры, казаки.

Dmitry Vyr's'kuj

From Cossack Hetmanate of a Noworossiya: the case of pikiners to Kremenchuk in 1764

The paper is devoted to the colorful episode of the local history of the Kremenchuk, which is of national importance (the transformation of the Ukrainian Cossacks imperial structures of the Russian Empire). Reconstructed events and protagonists in the transfer of the Cossacks of the Kremenchuk region in pikiners. Studied materials in the history of the Dnieper pikiners Regiment (1764-1784).

Key words: Kremenchuchchina, pikiners, Cossacks.

УДК 94: 329.14(477.4) «1902-1905»

Андрій Хоптяр (м. Кам'янець-Подільський)

ПРОПАГАНДИСТСЬКА ТА АГІТАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАРТІЇ СОЦІАЛІСТІВ-РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ (1902-1905 РР.)

У статті робиться спроба висвітлити діяльність організацій Партії соціалістів-революціонерів (далі ПСР, есери) на Правобережній Україні впродовж 1902-1905 роках. Стаття створена на основі архівних документів, містить дані про особливості форм та методів діяльності есерівських організацій, дає характеристику найактивніших партійних осередків та їхніх лідерів.

Ключові слова: Партія соціалістів-революціонерів, есери, селянство, інтелігенція, пропаганда, агітація.

Після розгрому організації "Народна Воля" та занепаду революційного народництва у 80-х, на початку 90-х рр. XIX ст. ніша радикального руху проти самодержавства залишилась не заповненою. Проте досить швидко, уже з другої половини 1890-х рр. її зайняли представники нової генерації народництва – соціалісти-революціонери. Своім іменем есерівські організації, з одного боку, підкреслювали відмінність від прогресуючих соціал-демократів, з іншого, певною мірою, відділяли себе і від народництва, доктриною якого був терор та тероризм.

Початок XX ст. став для Партії соціалістів-революціонерів періодом бурхливого розвитку та становлення. Поряд з іншими напрямками діяльності активізувалась пропагандистська та агітаційна робота серед усіх прошарків населення. Так, агітація серед інтелігенції мала, зазвичай, хаотичний характер. Есери агітували перш за все сво-

їх колег по роботі, друзів, знайомих в душі своїх соціалістичних переконань, намагались включити їх в місцеву партійну організацію. Тих, хто мав організаційний чи ораторський хист, залучали до агітаційної роботи. Есерівським контингентом серед інтелігенції, ставали, як правило, представники незаможної, різночинної інтелігенції, нижчого чиновництва, земські вчителі, студенти. Превалювання інтелігенції серед рядових членів партії, пояснювало її, часто, «аморфну» структуру та певну неорганізованість в питаннях агітації та пропаганди. Одним з прикладів організованої агітації серед інтелігенції може слугувати робота, проведена в м. Києві. У 1903 р. Київський комітет поставив мету вести пропаганду серед вчителів народних шкіл та студентства, в результаті якої в літню пору за містом було організовано два таємних зібрання вчителів, які переростали в антиурядові демонстрації.